

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR DAVRIDA TALIMNING ROLI

Muratova Dinora Timurovna – talaba

muratovadinora2006@gmail.com

O'zbekiston Jahon tillari universiteti

РОЛЬ ОБРАЗОВАНИЯ В ЭПОХУ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Муратова Динора Тимуровна – студент

Университет иностранных языков Узбекистана

THE ROLE OF EDUCATION IN THE ERA OF DIGITAL TECHNOLOGIES

Muratova Dinora Timurovna – student

University of Foreign Languages of Uzbekistan

Tayanch soʻzlar: raqamli texnologiyalar, ta'lim, onlayn ta'lim, aralash ta'lim, raqamli savodxonlik.

Rezyume. Maqola raqamli texnologiyalar davrida ta'limning rolini tahlil qiladi. Onlayn va aralash ta'lim o'quvchilarga masofadan turib ta'lim olish imkonini beradi, ularning faolligi va mustaqilligini oshiradi. Raqamli tafovut va onlayn axborotning ishonchliligi kabi muammolar mavjud. Umuman olganda, raqamli texnologiyalar ta'limni interaktiv va moslashuvchan qiladi.

Ключевые слова: цифровые технологии, образование, онлайн-обучение, смешанное обучение, цифровая грамотность.

Резюме. Статья анализирует роль образования в эпоху цифровых технологий. Онлайн и смешанное обучение предоставляют учащимся доступ к образованию на расстоянии, повышают их активность и автономию. Существуют проблемы цифрового разрыва и надежности онлайн-информации. В целом, цифровые технологии делают образование интерактивным и гибким.

Key words: digital technologies, education, online learning, blended learning, digital literacy.

Summary. The article is examined the role of education in the digital era. Online and blended learning provide remote access to education, enhancing learner engagement and autonomy. Challenges include the digital divide and online information reliability. Overall, digital technologies make education interactive and flexible.

Kirish. So'ngi yillarda raqamli texnologiyalar kundalik hayotni tubdan o'zgaritmoqda yani odamlarning muloqot qilish, ishlash va o'rganish usullariga teranroq ta'sir ko'rsatmoqda. Ta'lim bu asosiy ijtimoiy tuzilmalar sifatida raqamlashtirish ta'sirida sezilarli o'zgarishlar va rivojlanshlar bo'lmoqda.

Onlayn platformalar va innovatsion o'qitish usullarining integratsiyasi an'anaviy ta'lim modellarini qayta ishladi hamda talabalar va o'qituvchilar uchun yangi imkoniyatlar bo'lmoqda. Ushbu maqolada raqamli texnologiyalar davrida ta'limning o'рни va uning afzalliklari, muammolari yoritiladi.

Adabiyotlar taxlili. So'nggi yillarda raqamli texnologiyalarning ta'limga ta'siriga ilmiy qiziqish sezilarli darajada oshdi. Tadqiqotchilarning ta'kidlashicha, raqamlashtirish ta'lim paradigmalarini tubdan o'zgartirib, o'qituvchiga yo'naltirilgan ta'limdan o'quvchiga yo'naltirilgan va texnologik yondashuvlarga o'tdi.

Selwyn fikriga ko'ra, sonli texnologiyalar nafaqat o'qitish usullariga, balki ta'limning ijtimoiy, madaniy va institutsional jihatlariga ham ta'sir ko'rsatadi, bu esa texnologiyaning ta'lim muhitlariga qanday joriy etilishini tanqidiy tushunishni talab qiladi [4].

Ko'pgina tadqiqotlar ta'lim olish imkoniyatini yaxshilash va o'quv natijalarini oshirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rolga qaratilgan. YUNESKO tadqiqotlariga asoslanib, raqamli vositalar ta'lim resurslaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi va uzluksiz ta'lim olish imkoniyatlari orqali inklyuziv va adolatli ta'limni qo'llab-quvvatlaydilar.

Shuningdek, Bates onlayn va aralash ta'lim modellari zamonaviy ta'lim olivchilarning turli ehtiyojlarini qondirishda muhim bo'lgan moslashuvchanlik va shaxsiylashtirishni ta'minlaydi, deb ta'kidlaydi [1].

Tadqiqotning yana bir muhim yo'nalishi raqamli davrda o'qituvchilarning kasbiy rollari o'zgarishni o'rganadi. Bir qator olimlar Koehler va Mishra (2009) kabi olimlar texnologiyani pedagogika va fanga tegishli bilimlar bilan uyg'unlashtirishni ta'kidlaydigan texnologik pedagogik mazmun bilimlari tizimini taklif etadilar. Ushbu asos shuni ko'rsatadiki, samarali elektron ta'lim nafaqat texnik ko'nikmalarni, balki texnologiyani o'quv maqsadlariga moslashtiradigan pedagogik yondashuvni ham talab qiladi [3].

Tadqiqotchilar, shuningdek, raqamli savodxonlik va yigirma birinchi asr ko'nikmalarining muhimligini ta'kidlaydilar. Trilling va Fadel fikriga ko'ra, raqamli asrda ta'lim o'quvchilarni tanqidiy fikrlash, hamkorlik, muloqot va ijodkorlik ko'nikmalarini o'rgatish kerak. Ushbu qobiliyatlarni bilimga asoslangan va raqamli jamiyatda faol ishtirok etish uchun zarur hisoblanadi [5].

Bir qancha afzalliklarga qaramay, adabiyotlarda raqamli ta'lim bilan bog'liq muammolar ham ko'rib chiqilgan. Biroq Van Deykning tadqiqotlari texnologiyalar va raqamli ta'lim imkoniyatlaridan teng foydalanishni cheklaydigan doimiy texnologik tafovutga ishora qiladi [7].

Bundan tashqari, zamonaviy tadqiqotlarda axborotlarning juda ham ko'pligi, ijtimoiy muloqotning kamayishi va onlayn kontentning ishonchliligi bilan bog'liq muammolar tez-tez muhokama qilinmoqda. Bukingem ta'kidlaganidek, media va axborot savodxonligi o'quvchilarga elektron kontentni tanqidiy baholash va texnologiyadan mas'uliyat bilan foydalanishda muhim ahamiyatga ega [2].

Metodlar. Ushbu maqolada sifatli adabiyotlar tahlili, tavsifiy tadqiqot yondashuvi qo'llanilgan. Ushbu usulning maqsadi raqamli texnologiyalar davrida ta'limning roli haqidagi mavjud ilmiy qarashlarni o'rganish va tartibga

solish, avvalgi tadqiqotlarda muhokama qilingan ustuvor asosiy yonalishlar, afzalliklari va muammolarni aniqlashdan iborat.

Ma'lumotlar manbalariga YUNESKO va IHTT kabi xalqaro tashkilotlar tomonidan nashr etilgan taqrizli jurnal maqolalari, ilmiy monografiyalar va tahliliy hisobotlar kiradi. Tanlov mezonlari raqamli ta'lim, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, onlayn va aralash ta'lim, raqamli savodxonlik va pedagogik o'zgarishlarga mosligiga qaratilgan. Zamonaviy dolzarblikni ta'minlash maqsadida 2005-2024-yillar oralig'ida ingliz tilida nashr etilgan manbalarga ustunlik berildi [6].

Tadqiqot processini uch bosqichdan iborat bo'ldi.

Birinchidan, akademik ma'lumotlar bazalari orqali tegishli adabiyotlar aniqlandi va mavzuga aloqadorligi bo'yicha saralab olindi.

Ikkinchidan, saralangan resurslar tematik kontent-tahlil yordamida tahlil qilindi, bu esa asosiy tushunchalar va takrorlanuvchi nizomlarni aniqlash imkoniyatini berdi.

Uchinchidan, natijalar raqamli texnologiyalar ta'lim amaliyoti, rollari va natijalariga qanday ta'sir ko'rsatishi haqida izchil tasavvur hosil qilish uchun umumlashtirildi.

Tadqiqotning ishonchligini oshirish uchun faqat nufuzli va tez-tez iqtibos keltiriladigan manbalar kiritildi. Tahlil ta'lim va pedagogik nuqtai nazardan olib borilib, raqamli asrda o'qitish amaliyoti, o'quvchilarni rivojlantirish va ta'lim siyosatiga ta'sirini ta'kidladi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar ta'lim tizimining rivojlanishida muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Avvalo, ular ta'lim olish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi. An'anaviy ta'lim tizimida o'quvchilar ma'lum vaqt va joy bilan cheklangan bo'lsa, raqamli texnologiyalar ushbu chegaralarni bartaraf etadi. Onlayn ta'lim platformalari, masofaviy ta'lim tizimlari va aralash (blended learning) modellari orqali talabalar dunyoning istalgan joyidan turib ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu ayniqsa, geografik jihatdan uzoq hududlarda yashovchi yoki jismoniy imkoniyatlari cheklangan yoshlar uchun katta ahamiyatga ega.

Shuningdek, raqamli vositalar o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini va faolligini oshiradi. Interaktiv ta'lim platformalari, multimedia materiallari, virtual laboratoriyalar va simulyatsiyalar murakkab tushunchalarni tushunishni osonlashtiradi. Bunday texnologiyalar yordamida o'quvchilar passiv tinglovchi bo'lib qolmay, balki ta'lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi. Bundan tashqari, adaptiv o'qitish tizimlari har bir o'quvchining bilim darajasiga mos ravishda materiallarni taklif qilish orqali individual o'rganishni qo'llab-quvvatlaydi.

Tahlil natijalari shuni ham ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar o'qituvchilarning rolini ham o'zgartirmoqda. An'anaviy modelda o'qituvchi asosiy bilim manbai bo'lsa, zamonaviy raqamli ta'lim muhitida u ko'proq murabbiy, yo'naltiruvchi va ta'lim jarayonini tashkil etuvchi sifatida faoliyat ko'rsatadi. O'qituvchi o'quvchilarga axborotni mustaqil izlash, tahlil qilish va undan samarali foydalanishni o'rgatadi. Shu bilan birga, texnologiyalarning samarali qo'llanilishi o'qituvchilarning raqamli savodxonligi, metodik tayyorgarligi va innovatsion pedagogik yondashuvlarni qo'llay olish qobiliyatiga bog'liq.

Biroq tahlil natijalari ayrim muammolar ham mavjudligini ko'rsatadi. Eng muhim muammolardan biri bu raqamli tafovutdir. Ya'ni barcha o'quvchilar ham internetga tezkor ulanish yoki zamonaviy texnologik qurilmalarga ega emas. Bu esa ta'lim imkoniyatlarida tengsizlikni keltirib chiqarishi mumkin. Bundan tashqari, internetda mavjud bo'lgan axborotlarning ishonchligi ham muhim masalalardan biridir. O'quvchilar ko'pincha turli manbalardan olingan ma'lumotlarni tanqidiy baholashda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Shuning uchun ham raqamli savodxonlikni rivojlantirish zamonaviy ta'limning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Umuman olganda, raqamli texnologiyalar ta'lim tizimini yanada interaktiv, moslashuvchan va o'quvchiga yo'naltirilgan qilish imkonini beradi. Biroq ularning samarali ishlashi ta'lim infratuzilmasi, pedagogik yondashuvlar va foydalanuvchilarning raqamli kompetensiyalariga bevosita bog'liq.

Muhokama. Ushbu tadqiqot natijalari raqamli texnologiyalarning ta'lim tizimidagi transformatsion rolini tasdiqlovchi ko'plab ilmiy tadqiqotlar bilan mos keladi. Selwyn va Bates kabi olimlarning tadqiqotlariga ko'ra, ta'limning raqamlashtirilishi ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytiribgina qolmay, balki ta'lim muhitining tuzilishini ham sezilarli darajada o'zgartirmoqda. Ularning fikricha, raqamli texnologiyalar yordamida bilim olish jarayoni yanada ochiq, moslashuvchan va o'quvchiga yo'naltirilgan bo'lib bormoqda [1, 4].

Bundan tashqari, onlayn platformalar, ochiq ta'lim resurslari (OER), va raqamli kutubxonalar kabi vositalar ta'lim materiallariga keng kirish imkonini beradi. Bu esa an'anaviy sinfga asoslangan ta'limdan aralash (blended learning) yoki to'liq onlayn ta'lim modellari o'tishni tezlashtirmoqda. Natijada o'quvchilar o'zlariga qulay vaqt va joyda ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'ladilar, bu esa ta'lim jarayonining moslashuvchanligini oshiradi.

Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat – o'quvchilarning mustaqilligi va faolligining ortib borishi ta'kidlandi. Oldingi tadqiqotlarda ham ko'rsatilganidek, interaktiv va texnologik ta'lim muhitlari o'quvchilarni o'z ta'lim jarayoniga faolroq jalb etadi. Bunday muhitda talabalar o'z o'qish jarayoni uchun ko'proq mas'uliyatni o'z zimmasiga oladi, mustaqil fikrlash, muammoni hal qilish va o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu esa zamonaviy mehnat bozori talab qiladigan kompetensiyalarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga, muhokama jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanish bilan bog'liq ayrim muammolar ham qayd etildi. Jumladan, texnologik infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, internet tezligining pastligi yoki texnik vositalarning yetishmasligi ta'lim jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bundan tashqari, o'qituvchilarning raqamli pedagogika bo'yicha yetarli tayyorgarlikka ega bo'lmasligi ham texnologiyalarning samarali integratsiyasiga to'sqinlik qiladi.

Shuning uchun ham kelajakda ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni samarali joriy etish uchun bir necha omillar muhim hisoblanadi. Bular qatoriga ta'lim infratuzilmasini rivojlantirish, o'qituvchilarning raqamli kompetensiyalarini oshirish, hamda o'quvchilarda tanqidiy fikrlash va raqamli savodxonlikni shakllantirish

kiradi. Ushbu omillar ta'lim tizimining raqamli transformatsiyasini yanada samarali amalga oshirishga yordam beradi.

Xulosa va tavsiyalar. Raqamli texnologiyalar davrida ta'lim insonlarni texnologik o'zgarishlarga moslashishga va bilimga asoslangan jamiyatda faol ishtirok etishga tayyorlaydi. Texnologiyalarni puxta va mas'uliyat bilan joriy etish orqali ta'lim o'quvchilarning imkoniyatlarini

kengaytiradi va raqamli asrda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shadi.

Tavsiya etiladi: O'quvchilarning raqamli savodxonligini oshirish dasturlarini kengaytirish;

Onlayn va aralash ta'limda interaktiv va moslashuvchan metodlarni joriy etish;

Raqamli tafovutni kamaytirish uchun infrastruktura va internetga kirishni yaxshilash.

Adabiyotlar

1. Bates A. W. (Tony). Teaching in a Digital Age: Guidelines for Designing Teaching and Learning. Vancouver: Tony Bates Associates Ltd., 2015.
2. Buckingham, D. Defining digital literacy: What do young people need to know about digital media? // Nordic Journal of Digital Literacy, 2015, 10(4). – P. 21-34.
3. Koehler M.J., Mishra, P. What is technological pedagogical content knowledge? // Contemporary Issues in Technology and Teacher Education, 2009, 9(1). – P. 60-70.
4. Selwyn N. Education and Technology: Key Issues and Debates. – London: «Bloomsbury Academic», 2016
5. Trilling B., Fadel C. 21st Century Skills: Learning for Life in Our Times. – San-Fransisko CA: «Jossi-Bass», 2009.
6. YUNESKO. Raqamli dunyoda ta'lim: siyosat haqida qisqacha ma'lumot. – Paris: UNESCO, 2019.
7. Van Deyk J. The Digital Divide. – Cambridge, UK; Medford, MA: «Polity Press», 2020.